

РЕЗУЛЬТАТИВНИЙ ПІДХІД У АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Т. В. Гордієнко

Проблема обґрунтування показника, за допомогою якого можна оцінити вартість і діяльність підприємства, давно цікавить дослідників. Останнім часом поширення набув вартісно-орієнтований підхід до оцінки ефективності як результативності його діяльності. В умовах фінансової кризи, коли керівництво підприємств спрямовує зусилля на подолання її наслідків і зростання капіталу, питання антикризового управління та визначення показника, який відображає результативність, набувають особливої актуальності.

Відносно тлумачення понять «ефективність» і «результативність» серед дослідників протягом багатьох років немає єдиної думки. Цим питанням у радянський період присвятили свої наукові праці А. З. Аганбегян, Б. С. Вайнштейн, В. А. Ланцов, Л. И. Ноткін, Т. І. Ліберман, Б. М. Плишевський, В. И Рибальський, С. Г. Струмлілн, Т. С. Хачатуров, Л. М. Чистов та ін. У сучасній економічній літературі досліджували ці питання досліджували: О. І. Амоша, М. В. Білошкурський, К. В. Грицик, Я. В. Догодайло, М. С. Капаруліна, А. В. Куценко, А. В. Котлик, Н. А. Кизим, В. А. Лапідус, Т. І. Лепейко, І. А. Маркіна, Н. Б. Поліга, І. М. Синишина, А. Н. Тищенко, В. Е. Швець та ін.

У дослідженнях О. І. Амоші, І. А. Бланка, Л. С. Бляхмана, В. О. Василенка, В. В. Глуценка, Н. М. Літвина, С. Ю. Медведева, І. О. Макаренка, І. Ф. Комарницького, С. Н. Кукушкіна, А. А. Садекова, Ю. О. Терлецької, О. О. Терещенка, Е. А. Уткіна, В. В. Цурик, О. Д. Чернявського та інші, які стосуються антикризового управління, питанню визначення результативності діяльності підприємства теж приділяється велика увага.

Незважаючи на велику кількість наукових праць, присвячених антикризовому управлін-

ню, слід констатувати, що досі нема єдності у поглядах науковців відносно поняття «результативність», потребують удосконалення та систематизації методичні основи його розрахунку, особливо це актуально для підприємств будівельної галузі.

Метою дослідження є визначення категорії «результативність» і показника її оцінки у антикризовому управлінні підприємством.

Результативний підхід в економічних дослідженнях був застосований К. Марксом, який виділяв елементи суспільного виробництва (засоби праці, предмети праці, труд) з погляду його результату (продукту) [8, с. 192] та вказував на необхідність урахування повної вартості створюваного продукту як результату виробництва.

Пітер Ф. Друкер вважав, що результативність діяльності підприємства є головною умовою його конкурентоздатності [4, с. 68] і визначається як одержання відповідних результатів при мінімальних витратах.

У Великій радянській енциклопедії ефективність означає результативність, дієвість, продуктивність, тобто результат дієвості [2, с. 957].

У радянські часи питаннями ефективності та обґрунтування критеріїв росту ефективності у рамках традиційних підходів соціалістичної економіки, присвячували свої праці науковці, які досліджували питання ефективності переважно у масштабі народного господарства, республіки, галузей виробництва та визнавали пріоритет цілей суспільного виробництва.

В основу виміру показників ефективності було покладене співвідношення результату виробництва (ефекту) та витрат або використаних ресурсів. Результат на рівні підприємства в різні часи розуміли показники про-

дуктивності праці, обсяг продукції, готову продукцію, чисту продукцію, прибуток, розрахунковий прибуток, загальний результат виробництва.

На думку І. М. Синишина, терміни «ефективність виробництва», «результативність господарювання» і «продуктивність системи виробництва і обслуговування» пов'язані між собою і традиційно відображають кінцеві результати використання засобів виробництва і робочої сили (ресурсів). Кінцевим результатом процесу виробництва він вважає чисту продукцію, а фінансовим результатом комерційної діяльності – прибуток (прибутковість) [11, с. 71–72].

М. С. Капаруліна порівнює категорії ефективності та результативності й доводить, що ефективність можна розглядати у трьох альтернативних варіантах: як невід'ємну складову «результативності», як самостійну, споріднену з «результативністю категорію» і як інтегроване поняття, суттю якого є причинно-наслідкове співвідношення результатів і витрат з урахуванням рівня досягнення цільових орієнтирів [5, с. 6].

А. В. Куценко досліджував сутність понять «ефективність», «ефективність управління», «механізм управління ефективністю» та прийшов до висновку, що поняття «ефективність» вживається тільки стосовно цілеспрямованої дії або процесу [8, с. 6]. Те саме можна сказати і в відношенні поняття «результативність».

У дисертації М. В. Білошкурський відмічає, що головний зміст поняття «ефективність господарської діяльності» підприємства полягає у оцінці результативності досягнення основних організаційно-господарських цілей. На його думку, таку оцінку можна здійснювати завдяки таким показникам, як показники платоспроможності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності [1, с. 6].

І. А. Маркіна виокремлює три види ефективності діяльності підприємства: споживчу, результативну і витратну. Споживчу ефективність вона трактує як зіставлення цілей до норм або потреб, результативну – співвідношення досягнутих результатів і поставлених цілей, а затратну – відношення досягнутих результатів і витрат. Результат автор розуміє як суму чистого прибутку за рік [10, с. 25–32].

К. В. Грицик тлумачить поняття «управління ефективністю» як «цілеспрямований процес впливу на діяльність підприємства з метою забезпечення його збалансованого розвитку». А «збалансований розвиток» розуміє як зміни економічного стану підприємства, при якому підтримується розвиток усіх складових системи за рахунок урівноваження впливу доходів і витрат у поточному й перспективному періодах [3, с. 5].

Питанням складу показників результативності і можливості їх застосування з метою удосконалення управління підприємством присвятили своє дослідження Т. І. Лепейко, А. В. Котлик, які розглядали результативність як рівневу конструкцію (компанія в цілому; окрема бізнес-одиниця; підрозділ; одиниця ресурсу або процесу), і на кожному рівні, крім останнього, вона може визначатися як досягнутий сукупний ефект. Результативність роботи компанії з погляду власників пропонується визначати за допомогою показників: прибутковості – чистий прибуток, прибуток від реалізації, маржинальний дохід; грошового потоку; показників приросту вартості компанії (EVA, приросту чистих активів, приросту курсової вартості акцій) [8, с. 14].

У монографії А. Н. Тищенко, Н. А. Кизим, Я. В. Догодайло автори на підставі аналізу наукової літератури визначаючи категорію «успіх», зазначали, що результат являє собою засіб визначення ступеня успішності роботи підприємства. Автори позв'язують успішність роботи підприємства з категорією «результативність» діяльності та обґрунтовують необхідність застосування результативного підходу до управління підприємством [12, с. 9].

Зручним і наочним показником результативності діяльності компанії за певний час є економічний прибуток (EP, economic profit). Його розраховують як різницю між рентабельністю інвестиційного капіталу і витратами на капітал, що помножена на інвестиційний капітал [10]. Перевагами цього показника вважається можливість оцінки окремо інвестиційних, фінансових і власних джерел вартості для акціонерів і можливості використання в практиці бюджетного планування компанії.

Однією з поширеніших моделей вартісно-орієнтованого менеджменту є розробка

в 1982 р. засновниками компанії «Stern Stewart & Co», Г. Беннетом Стюартом і Дж. Стерном EVA, яку і сьогодні багато дослідників вважають вимірником результатів діяльності підприємств.

Мета діяльності будівельного підприємства невід'ємно пов'язана з результатом, який необхідно одержати для її досягнення. Загальна мета діяльності об'єднує суспільну мету, яка проявляється у необхідності задовольнити потреби суспільства у будівельній продукції та мету для власників, яка спрямована на підвищення їх добробуту і досягається через підвищення вартості підприємства.

З позиції антикризового управління результативністю, заснованого на вартісно-орієнтованому підході під вартістю підприємства будемо розуміти як оцінку результативності діяльності, яка досягаються за рахунок доходу з позиції майбутнього економічного результату для власників на базі дохідного підходу і виражається у зростанні вартості капіталу як ринкової вартості підприємства.

Для повної оцінки діяльності будівельного підприємства, характерними рисами якої є велика питома вага основних засобів у капіталі, доцільно застосовувати показник EVA, як підхід, що базується на визначенні вартості компанії на основі реальних майбутніх прибутків, що можуть бути отримані власником або інвестором на певний момент часу і враховує більше важливих складових, ніж такі, як чистий прибуток на одну акцію (EPS, earnings per share), ринкова додаткова вартість (MVA, Market Value Added), прибутковість інвестицій (ROIC, return on invested capital), прибутковість акціонерного капіталу (ROE, return on equity).

ЛІТЕРАТУРА

1. Білошкурський М. В. Комплексна оцінка ефективності господарювання господарської діяльності в системі антикризового управління підприємствами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04. «Економіка та управління підприємствами» / М. В. Білошкурський ; Європейський університет Міністерства освіти і науки України. – К., 2009. – 20 с.
2. Большая советская энциклопедия. – 3-изд. – М. : Советская энциклопедия, 1978. – Т. 30. – 957 с.
3. Грицик К. В. Управління ефективністю діяльності підприємства на основі формування системи збалансованого розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня. канд. екон. наук : спец. 08.00.04. «Економіка та управління підприємствами» / К. В. Грицик ; Одеський нац. політехнічний ун-т. – Одеса : 2009. – 20 с.
4. Друкер П. Як забезпечити успіх у бізнесі: новаторство і підприємництво / Друкер П. ; пер. з англ. В. С. Гуля. – К. : Україна, 1994. – 319 с.
5. Капаруліна М. С. Система управління ефективністю діяльності підприємств: діагностика і вдосконалення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / М. С. Капаруліна ; КНЕІ ім. Вадима Гетьмана. – К. : [б. в.], 2008. – 20 с.
6. Куценко А. В. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня. канд. екон. наук : спец. 08.00.04. «Економіка та управління підприємствами» / А. В. Куценко ; Полтав. ун-т споживчої кооперації України. – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2007. – 20 с.
7. Лепейко Т. И. Методический подход к измерению результативности деятельности компании при оценке эффективности / Т. И. Лепейко, А. В. Котлик // Економіка розвитку. – 2005. – № 2 (34). – С. 13–16
8. Маркс К. Процесс труда и процесс увеличения стоимости / К. Маркс., Ф. Энгельс. – Соч. 2-е изд. – Т. 23. – С. 188–197.
9. Маріна І. А. Методологічні питання ефективності управління / Маріна І. А. // Фінанси України. – 2000. – № 6. – С. 24–38.
10. Rappoport A. Creating shareholder value; a guide for managers and investors / Rappoport A. – New York : Free Press. – 1998. – 205 p.
11. Синишин І. М. Економічна оцінка ефективності виробництва / Синишин І. М. // Наукові студії. Тернопільський комерційний інститут. – Вип. 6. – 2009. – С. 71–73.
12. Тищенко А. Н. Экономическая результативность деятельности предприятий : [монография] / А. Н. Тищенко, Н. А. Кизим, Я. В. Догадайло. – Х. : ИНЖЕК, 2005. – 144 с.